

دیدگاه

شماره : ۱۰۰۸	موضوع: «اقتصاد چرخشی» سیاست تحول آفرین در اتحادیه اروپا و آموزه های سیاستی برای ایران
تاریخ : ۱۴۰۱/۱۲/۰۱	

تهیه و تنظیم: فائزه هدایت نظری

توضیح اجمالی:

با عنایت به نتایج بررسی های جهانی انتظار می رود تا چهل سال آینده مصرف جهانی موادی مانند سوخت های فسیلی، فلزات و مواد معدنی، منابع طبیعی و غیره دو برابر شود؛ این در حالی است که پیش بینی می شود تولید سالانه زباله نیز تا ۷۰ درصد افزایش یابد. از این رو، از سال ۲۰۱۵ تاکنون کمیته اقتصادی و اجتماعی اروپا و کمیته مناطق^۱ تمرکز بر توسعه «اقتصاد چرخشی»^۲ در بین کشورهای عضو اتحادیه اروپا را به عنوان موضوعی مهم و استراتژیک به رسمیت می شناسد که طی آن رشد اقتصادی با بی اثر کردن مضرات آلودگی های حاصل از فعالیت های صنعتی (برای آب، هوا، زمین و غیره) همراه باشد و بتواند همچنان قدرت رقابت پذیری اتحادیه اروپا را نیز تضمین نماید. مطالعه اخیر اتحادیه اروپا تخمین میزند که اعمال نمودن اصول اقتصاد چرخشی در همه بخش های اقتصادی اتحادیه اروپا این پتانسیل را دارد که تولید ناخالص داخلی اتحادیه اروپا را تا سال ۲۰۳۰ به میزان ۰.۵ درصد افزایش دهد و همچنین، حدود ۷۰۰ هزار شغل جدید در این منطقه ایجاد نماید. در این راستا «طرح اقدام برای اقتصاد چرخشی ۲۰۳۰-۲۰۲۰»^۳ در اتحادیه اروپا تدوین شده است. این طرح مجموعه ای از نوآوری ها و ابتکارات مرتبط را برای ایجاد یک چارچوب سیاستی کلان برای تولید انواع محصولات با قدرت رقابتی قوی و منسجم ارائه می دهد که تولید محصولات، خدمات و مدل های تجاری پایدار را به استاندارد همگانی در اقتصاد اروپا تبدیل کند. علاوه بر آن، الگوهای مصرف را تغییر می دهد تا تولید زباله در زنجیره ارزش (چرخشی) به صفر برسد. در این طرح، رویکرد اقتصاد چرخشی با پیشبرد اقدامات گسترده برای کاهش ضایعات و اطمینان از عملکرد مقتضی بازار داخلی برای کاربرد مواد خام ثانویه با کیفیت بالا اتخاذ شده است. بدین ترتیب، اتحادیه اروپا از قدرت نفوذ حداکثری خود در حوزه های پژوهشی، نوآوری و منابع مالی برای اجرای اهداف توسعه پایدار در این طرح تا سال ۲۰۳۰ استفاده خواهد کرد تا بتواند به رهبر پیشگام در امر پیاده سازی اقتصاد چرخشی در جهان بدل شده و همراستا با ارتقای رفاه مصرف کنندگان و رشد تولید ناخالص داخلی این بازار، حفاظت از محیط زیست و منابع طبیعی (تجدیدناپذیر) منطقه را نیز تضمین نماید. با توجه به اهمیت «طرح اقدام برای اقتصاد چرخشی ۲۰۳۰-۲۰۲۰» به عنوان سیاست تحول آفرین اتحادیه اروپا، در ادامه مهمترین راهبردهای اقتصاد چرخشی مطرح شده در این طرح ارائه و تشریح شده است:

- ۱- سیاست طراحی محصولات پایدار: در این راهبرد سیاستی تنظیم جنبه های اقتصاد چرخشی در طراحی محصولات مشتمل بر اقدامات زیر می باشد:

الف) بهبود دوام محصولات، قابلیت استفاده مجدد، قابلیت ارتقا و تعمیر، مقابله با مواد شیمیایی خطرناک در محصولات و افزایش بهره وری انرژی و منابع آنها، (ب) افزایش محتوای بازیافت شده در محصولات، ضمن اطمینان از عملکرد و ایمنی آنها، (ج) امکان ساخت مجدد و یا بازیافت (باکیفیت) پسماندهای تولیدی، (د) کاهش کربن و رد پای صنعتی در محیط زیست، (ه) محدود کردن محصولات یکبار مصرف و مقابله با کهنگی و از رده خارج شدن زودرس کالاها، (و) تشویق مدل های کسب و کاری که در آن تولیدکنندگان مالکیت محصول و مسئولیت عملکرد آن را در طول چرخه عمر محصول حفظ می کنند، (ح) بسیج کلیه پتانسیل های بالقوه دیجیتالی کردن اطلاعات محصول، از جمله توسعه راه حل هایی مانند پاسپورت، برچسب گذاری و واترمارک های دیجیتال برای محصولات، (ط) اعطای پاداش و مشوق های مالی به تولیدکنندگان بر اساس قدرت عملکرد پایداری در محصولات عرضه شده آنها.
- ۲- توانمندسازی مصرف کنندگان و خریداران بخش دولتی: در این راهبرد سیاستی اقدامات حوزه توانمندسازی بازار مصرف بخش خانوارها و بخش دولتی مشتمل بر موارد زیر می باشد:

۱-۲ بازار مصرف کنندگان (افراد و خانوارها): الف) اطمینان حاصل شود که مصرف کنندگان بتوانند اطلاعات قابل اعتماد و مرتبط در مورد محصولات را در فرایندهای فروش دریافت کنند (از جمله اطلاعات در مورد طول عمر محصولات، در دسترس بودن خدمات تعمیرات، دفترچه راهنمای قطعات یدکی و تعمیراتی)، (ب) تقویت روش های حمایت از مصرف کنندگان در برابر فرسودگی، از رده خارج شدن و کهنگی زودرس محصولات با تعیین حداقل الزامات برای برچسب ها و آرم های پایداری و تعیین ابزارهای اطلاعاتی لازم، (ج) در نظر گرفتن حقوق جدید برای مصرف کنندگان و ایجاد «حق تعمیر»^۴ (به عنوان مثال: حق در دسترس بودن قطعات یدکی یا دسترسی به تعمیرات رایگان) و ارتقاء حوزه خدمات فناوری های الکترونیکی، اطلاعاتی و ارتباطی، (د) تقویت سیستماتیک و یکپارچه قابلیت بادوام بودن، بازیافت پذیری و تولید محصول از محتوای بازیافتی از طریق به کارگیری «برچسب زیست محیطی اتحادیه اروپا»^۵.

^۱ The European Economic and Social Committee and The Committee of The Regions

^۲ Circular Economy (CE)

^۳ Circular Economy Action Plan

^۴ 'Right to repair'

^۵ EU Ecolabel: برای اعطای نشان زیست محیطی اتحادیه اروپا، کالاها و خدمات باید استانداردهای زیست محیطی بالایی را در طول چرخه عمر خود رعایت کنند که

از استخراج مواد خام تا تولید، توزیع و دفع نهایی را شامل می شود. این برچسب همچنین شرکتها را تشویق می کند تا محصولات نوآورانه تولید کنند که بادوام بوده و به آسانی قابل تعمیر و بازیافت هستند.

دیدگاه

۲-۲ بازار مصرف کنندگان حقوقی (متمرکز بر شرکت های دولتی): قدرت خرید مقامات دولتی ۱۴ درصد از تولید ناخالص داخلی اتحادیه اروپا را تشکیل می دهد و می تواند به عنوان یک محرک قدرتمند برای تقاضای محصولات پایدار عمل کند. برای استفاده از این پتانسیل مهم، معیارها و اهداف تدارکات دولتی سبز (GPP)^۱ در قوانین گنجانده شده است تا نظارت بر تدارکات دولتی سبز (GPP) بدون ایجاد بار اضافی اداری و هزینه های غیرموجه برای خریداران دولتی اجرایی شود. علاوه بر این، حمایت از ظرفیت سازی این بخش همراه با آموزش و انتشار شیوه نامه های مناسب برای تشویق خریداران دولتی در طرح ویژه اروپا با عنوان «خریداران دولتی در حمایت از اقلیم و محیط زیست»^۲ ادامه یافته است که معاملات بین خریداران متعهد به اجرای GPP را تسهیل می کند.

۳- چرخشی بودن فرایندهای تولید محصولات: چرخشی بودن زنجیره ارزش و فرایندهای تولیدی، بسیار ضروری است و فرصت های اقتصادی جدیدی ایجاد می کند. همچنین می تواند صرفه جویی قابل توجهی در جریان مواد و منابع در سراسر زنجیره ارزش و فرایندهای تولید ایجاد کند. امکان چرخش بیشتر با اقدامات زیر میسر می شود:

الف) ارزیابی گزینه های اجرایی برای ترویج بیشتر چرخش در فرایندهای صنعتی در چارچوب دستورالعمل های محیط زیستی و مقابله با انتشار گازهای گلخانه ای صنعتی، **ب)** تسهیل «همگرایی صنعت با محیط زیست» در قالب توسعه یک سیستم گزارش دهی و صدور گواهی نامه به رهبران صنعت در اجرای همگرایی صنعتی با محیط زیست، **ج)** حمایت از اجرای برنامه ها و اقدامات اقتصاد زیستی، **د)** ترویج استفاده از فناوری های دیجیتال برای شناسایی، ردیابی و نقشه برداری از منابع، **ه)** ترویج جذب فناوری های سبز در صنعت از طریق به کارگیری سیستم اعتبار بخشی به صحت ثبت تأیید فناوری های زیست محیطی اتحادیه اروپا (صدور گواهی از اتحادیه اروپا).

۴- شناسایی زنجیره ارزش چرخشی محصولات اولویت دار: در این طرح، گروه های محصولی اولویت دار شناسایی شده در زمینه زنجیره های ارزش اقتصاد چرخشی مشخص شده اند که عبارتند از: لوازم الکتریکی، الکترونیکی و (ICT)، نساجی و پوشاک، مبلمان و همچنین مواد اولیه و محصولات واسطه ای مانند: فولاد، سیمان و مواد شیمیایی. شایان ذکر است این گروه های محصولی بر اساس تأثیرات زیست محیطی و دارا بودن پتانسیل رشد اقتصاد چرخشی آن ها شناسایی و در این طرح تعیین اولویت شده اند.

نکات کلیدی:

براساس یافته های مستخرج از تجربه اتحادیه اروپا در سیاست گذاری اقتصاد چرخشی، آموزه هایی برای ایران در ۲ محور اصلی احصاء و بیان شده است:

الف) توسعه «اقتصاد چرخشی» در کشور به عنوان سیاست تحول آفرین اقتصادی. باید پذیرفت که توسعه اقتصادی کشور بدون توجه به آثار اجتماعی و زیست محیطی ناشی از اقدامات صنعت، امری ناقص و ابتر است و لذا اهتمام به گذار از اقتصاد خطی به اقتصاد چرخشی (که شیوه نوینی برای خلق ارزش و رفاه برای جوامع است و عمدتاً با افزایش طول عمر محصولات تولیدی از طریق بهبود طراحی و خدمات، امکان کاربرد مجدد، توسعه تعمیرات، کاهش ضایعات و دورریز از ابتدا تا انتهای زنجیره ارزش همراه است) ضرورت داشته و به منظور تحول آفرینی در عرصه های اقتصادی و صنعتی باید در صدر اهداف سیاست گذاری ملی کشور قرار بگیرد. همچنین، به منظور پیاده سازی و توسعه اقتصاد چرخشی در کشور باید گروه های محصولی دارای اولویت برای ورود به زنجیره ارزش چرخشی صنعت شناسایی شده و راهکارهای زیرساختی و حمایتی مقتضی تدوین گردد.

ب) تقویت عرضه و تقاضای محصولات پایدار در «اقتصاد چرخشی». این امر با پیاده سازی برنامه های جامع بازیافت انواع پسماند و همچنین تمرکز بر کاربرد مجدد (چندباره) مواد در صنایع مختلف امکان پذیر است. بدین روی، در بخش عرضه تخصیص مشوق های مالی و مالیاتی برای تولیدکنندگان و سایر بازیگران فعال در زنجیره ارزش چرخشی و لجستیک معکوس در راستای حفظ منابع طبیعی موجود، توسعه و تولید محصولات نوآورانه و دوستدار محیط زیست که قابلیت تعمیر مجدد و کاربرد چندباره داشته و یا اجزا و قطعات حاصل از ضایعات و پسماند آن قابل بازیافت باشند، امری مهم و ضروری است. علاوه بر آن، حمایت از همزیستی صنعتی و تقویت بنیان تحقیق و توسعه در راستای ارتقای روش های نوآورانه برای گردآوری، بازیافت و به کارگیری مجدد منابع موجود در پسماندهای مختلف صنعتی باید هرچه سریعتر در اولویت ارکان سیاست گذاری کشور قرار بگیرد. علاوه بر آن، در بخش تقاضا، آگاهی رسانی عمومی به مصرف کنندگان و سازمان های دولتی و خصوصی در خصوص اهمیت اقتصاد چرخشی و منافع حاصل از پیاده سازی آن در کشور (در حوزه حفظ محیط زیست و رشد اقتصادی) باید به طور گسترده دنبال شود. علاوه بر آن، با تقویت روش های مدیریت پسماند بهداشتی (مانند تفکیک پسماند از مبدا) و به کارگیری طرح های حمایتی مانند تخصیص تسهیلات و یارانه برای خرید و مصرف محصولات پایدار و دوستدار محیط زیست، استفاده از محصولات دست دوم (تعمیر شده یا ارتقاء یافته) و خدمات به اشتراک گذاری کالاها (مبتنی بر پلتفرم های دیجیتال)، تقاضای داخلی برای محصولات پایدار تقویت شود.

^۱ Green Public Procurement (GPP)

^۲ Public Buyers for Climate and Environment